

REFERENCES

1. Vitoshynska, L. (1991). Lavry Miro Skaly [Lavry Miro Skaly]. *Music*. No. 6. pp. 22–23. [in Ukrainian].
2. Zubelyak, M. (2009–2010). Myroslav Skala-Staryczkyj – ukraïnskyj spivak, pedagog, patriot (do 100-richchya vid dnya narodzhennya) [Myroslav Skala-Starytskyi – Ukrainian singer, teacher, patriot (to the 100th anniversary of his birthday)]. *Bulletin of the Precarpathian University. Art studies*. Vol. 17–18. Ivano-Frankivsk. pp. 15–18. [in Ukrainian].
3. Karas, G. V. (2012). *Muzychna kultura ukraïnskoyi diaspory u svitovomu chasoprostori XX stolittya*: monografiya [Musical culture of the Ukrainian diaspora in the world time space of the twentieth century: a monograph]. Ivano-Frankivsk, 1164 p. [in Ukrainian].
4. Lazarevych, Ye. (2012). Myroslav Antonovych i Myroslav Skala-Staryczkyj [Myroslav Antonovich and Myroslav Skala-Starytskyi]. *Ukrainian music: Scientific journal LNMA im. M.V. Lysenko*. Lviv. Part 2. pp. 147–160. [in Ukrainian].
5. Myxalchyshyn, Ya. (1992). Z muzykoyu kriz zhyttya [With music through life]. *Compiler, introductory article L.V. Melekh-Yaroshevich*. Lviv, 223 p. [in Ukrainian].
6. Petrash, B. (1998). *Myroslav Skala-Staryczkyj (Miro Skalya): biografichna povist* [Myroslav Skala-Starytsky (Miro Scala): biographical novel]. Ternopil, 104 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.05.2019

УДК 78.071.5:378.091

DOI:

*Ірина Кліш, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано основні аспекти формування і розвитку вокально-виконавських здібностей студентів музично-педагогічних факультетів (інститутів) закладів вищої освіти України.

Неодмінною умовою у визначенні творчих завдань майбутнього вчителя музичного мистецтва є оволодіння основними прийомами вокальної техніки. Без цього педагог не зможе втілити свої творчі задуми у професійній діяльності. У процесі підготовки студента-вокаліста розвивається голосовий апарат, діапазон голосу, студент-вокаліст опановує певними технічними навиками співу, різноманітними засобами вокально-музичної виразності, стилістичними особливостями виконуваних творів. Важливою проблемою у підготовці вчителя музики до вокально-педагогічної творчості є формування психологічних якостей особистості вчителя. Формування і розвиток цих якостей дасть можливість майбутньому учителеві успішно розв'язувати творчі завдання, які будуть виникати у його повсякденній навчально-виховній праці.

Ключові слова: спів; голос; педагогічна діяльність; вдосконалення; діапазон; артикуляція; дихання; вокальна школа.

Лит. 9.

*Iryna Klish, Associate Professor of the Folk Musical Instruments and Vocal Singing Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

VOCAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSICAL ARTS IN THE
EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

The article analyses the principal aspects pertaining to the formation and development of vocal and performance capacities in students of musical and pedagogical faculties (institutes, departments) within higher education institutions of Ukraine.

One necessary prerequisite to ascertain creative assignments of a future teacher of musical arts is for the teacher to be skilled and trained in principal techniques of vocal mastery. Unless this prerequisite is secured, the teacher shall not be able to implement his or her creative ideas in his or her professional activities.

In the process of training of a student mastering vocal singing, his or her voice box (vocal apparatus) as well as voice range undergo a process of development; the vocal singing student masters certain technical skills and abilities pertaining to singing, miscellaneous means of vocal and musical expression, stylistic peculiarities of works that are being performed. In order to expand the general outlook, it is necessary to be familiarised with certain fundamental knowledge from the realm of theory of singing. Vocal development and training are streamlined according to an individual plan elaborated by the teacher. The teacher must consider individual peculiarities of a

ВОКАЛЬНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

student, his type of voice, timbre, voice range, acoustic intensity, and his ability to utilise various types of cantatory inhale.

One important problem in the course of training of a future teacher, preparing him or her to vocal and pedagogical creative activity is to form psychological qualities pertaining to the personality of the teacher. If the said qualities are properly shaped and developed, this will enable the future teacher to successfully solve creative challenges which he or she is expected to face in the process of training and education.

A voice placement teacher must always communicate with the student, and must always be aware of how his or her studies, creative work, and academic researches are going – in order to be able to develop potential capacities of each student and shape a skilled and qualified teacher of music who is, at the same time, a true patriot of Ukraine.

Keywords: *singing, voice, pedagogical activity, an improvement, range, articulation, breathing, a vocal school.*

Постановка проблеми. Спів – це музична мова, тісно пов'язана зі словом. Без чіткої і виразної дикції неможливо створити випуклого художнього образу. Для цього необхідно оволодіти як динамічно-звуковою палітрою свого голосу, так і художньою виразністю слова.

Неодмінною умовою у визначенні творчих завдань майбутнього вчителя музичного мистецтва є оволодіння основними прийомами вокальної техніки. Без цього педагог не зможе втілити свої творчі задуми у професійній діяльності.

У процесі підготовки студента-вокаліста розвивається голосовий апарат, діапазон голосу, студент-вокаліст опановує певними технічними навиками співу, різноманітними засобами вокально-музичної виразності, стилістичними особливостями виконуваних творів. Для розширення загального світогляду необхідні ґрунтовні знання з теорії співу.

Аналіз досліджень і публікацій. Звичайно, є чимало публікацій і праць відомих педагогів, виконавців-співаків, науковців, які розкривають окремі аспекти вокально-педагогічної роботи у закладах вищої освіти і тут варто згадати дослідження Д. Огороднова, К. Ольхова, Л. Дмитрієва, Д. Люш, Р. Скульського, В. Доронюк і М. Сливоцького, М. Микиші, Г. Стасько та ін.

Мета дослідження полягає в тому, щоб сприяти створенню цілісної системи формування і розвитку співацької культури майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Членство в журі багатьох шкільних співоцьких конкурсів і фестивалів дозволяє мені оцінити рівень вокально-виконавського виховання учнівської молоді. Спілкуючись з керівниками хорових колективів, ансамблів чи солістів виявляється, що з тих чи інших причин (одна година в тиждень), заняття проводяться не систематично, переважно перед самим виступом. Відповідно якість цих виступів бажає бути кращою. Така організація праці порушує один з основних принципів педагогіки – систематичність і послідовність. Використовуються

неякісні фонограми, які сприяють розвитку вокально-виконавської творчості учнів. Керівники часто у репертуарному переліку пропонують учням твори сучасної естради, які до вподоби молоді, проте не відповідають їхнім вокальним можливостям. Тому відповідальність за професійну підготовку учнів виключно лежить на керівниках молодіжних колективів.

Вокально-педагогічна підготовка студентів здійснюється в системі вузівської освіти. Майбутній педагог повинен вміти володіти власним голосом, набути певні знання і уміння з вокальної педагогіки, добре засвоїти шкільний навчальний матеріал. Систематично розвивати у студентів творче мислення, динаміку розвитку навчального процесу і його перспективу – завдання педагога вищої школи.

Виховання і вокальний розвиток планується викладачем в індивідуальному напрямі. Контингент студентів музично-педагогічних освітніх закладів різноманітний. Маємо студентів з певною вокальною підготовкою (хормейстери, вокалісти, бандуристи) і без вокальної підготовки (піаністи, скрипалі, баяністи, духовики). Тому педагогу необхідно врахувати індивідуальні особливості студента, тип голосу, тембр, діапазон, силу звука та вміння користуватися співочим диханням. “Студент із недостатнім рівнем вокальної підготовки має можливість його ліквідувати, а з високим рівнем – розширити і поглибити співацькі вміння. Вокальні твори для репертуару майбутнього вчителя слід вибирати з таким розрахунком, щоб вони відповідали рівню співочої зрілості студента, ступеню його вокальної підготовки” [2, 13]. Така специфіка вокальної роботи у музично-педагогічному освітньому закладі.

“Основою навчального матеріалу повинні стати твори, цінність яких перевірено виконавською і педагогічною практикою” – так зазначав дослідник К. Ольхов [6, 137].

Хоровий клас у закладах вищої освіти є засобом колективного співу, де формуються вокальні й творчо-виконавські уміння. Часом керівники хорів, за браком співаків у певній хорівій

партії, залучають студентів з невластивим голосом. Студент повинен співати у тій хоровій партії, яка відповідає його природним задаткам. Тому викладач повинен постійно слідкувати за розвитком навичок співу в хоровому колективі.

Для вокальної підготовки важливим є спів з нот, який розвиває вокально-інтонаційний слух, чисте інтонування і ритмічне відчуття. Як зазначав Д. Огороднов: “Навички співу по нотах пов’язані з музичним мисленням і формуються на основі вміння розрізняти, диференціювати в своїх уявленнях (у зв’язку з нотами) різносторонні інтонації одну від одної. Щоб поступово довести це вміння до ступеня автоматизму, потрібно, очевидно багатократне повторення однієї і тієї ж дії – інтонування – у зв’язку з нотним записом” [5, 20].

Для цього педагог повинен постійно слідкувати за дотриманням норм діапазону, за правильним звукоутворенням і звуковеденням, за дотриманням високопозиційного звучання, не змінювати природний тембр голосу, не зловживати силою звуку.

У вокальній підготовці студента важливе значення має розвиток внутрішнього або вокального музичного слуху. Це розвиває у співака почуття якості звуку, позиційності, відчуття тембральної якості забарвлення, вміння контролювати і слухати свій звук, а також врівноважувати силу звучання свого голосу. “Вокальний слух, на відміну від музичного, що контролює відносну висоту, тривалість і силу звуку, контролює його якість, відповідність звучання трактованому образу. Вокальний слух є аналізатором усіх звукових факторів голосу співака” [4, 47] – така думка видатного українського співака і педагога М.В. Микиші.

До найбільш усвідомлених належать слухові відчуття, але ще існують резонаторні, вібраційні і м’язеві. Завдяки цим відчуттям співак може керувати процесом голосоутворення. Розвивати ці відчуття на початковому етапі навчання доволі важко, бо у дорослих і дітей вони зовсім різні.

Робота над розвитком голосу неможлива без залучення емоційної сфери учня. Емоції не тільки прикрашають звучання голосу, але й впливають на спосіб його утворення. Це тісно пов’язано з механізмом м’язевого вияву емоції як у виразі обличчя, так і в м’язевому тонусі тіла. Педагог завжди повинен спонукати учня до втілення позитивних емоцій. Академік О. Сухомлинські закликає до залучення учнів “до ти християнських цінностей, які мають універсальне гуманістичне значення, абсолютний характер і, що найважливіше для виховання, позитивну спрямованість” [9, 241].

Позитивні емоції знімають м’язеві затиски, які сприятливо впливають на якість звуку. Систематична робота, спрямована на удосконалення емоційної палітри учня, сприяє вихованню його найкращих людських якостей.

Підготовка майбутнього вчителя музики має навчально-виховний характер. Діяльність вчителя підпорядкована навчальній програмі, яка передбачає пісенний репертуар, що відповідає змісту кожної теми. І цей шкільний педагогічний репертуар повинен бути опрацьований на індивідуальних заняттях з постановки голосу. На жаль, цьому не завжди приділяється достатньо уваги.

Важливо, щоб майбутній вчитель оволодів методикою співочої дикції. Мова кожної людини не завжди відповідає мовним стандартам. Особливо це помітно у дітей молодшого і середнього шкільного віку. Студент повинен знати різницю між мовною і співочою артикуляцією. Для розмовної артикуляції властиве пом’якшення приголосних і протяжність голосних, тому дикція є менш виразною. При співі усі голосні повинні звучати рівно і злагоджено по всьому діапазону, а приголосні повинні бути чіткими і виразними. “Спів вимагає особливої співацької вимоги: вираз “Співай, як розмовляй” – стосується звичайного природного і легкого процесу голосоутворення і вимови слів у співі, а не буквально переносу мовних положень на спів” [1, 77] – так зазначав Леонід Дмитрієв.

Працюючи над формуванням виразної співочої дикції необхідно уважно стежити за чіткістю вимови голосних і приголосних фонем. При формуванні голосних значення має емію ротової порожнини, а при формуванні приголосних – активність губ, зубів і кінчика язика. При співі артикуляційний апарат повинен бути активним, бо приголосна повинна бути короткою і чітко вимовлена, а голосна має звучати плавно. Велике значення для розвитку співочої дикції мала б така дисципліна, як “Культура мови”. Студенти мали б можливість добре оволодіти рідною мовою, вміти правильно ставити наголоси, виразно і з інтонацією читати поетичні тексти.

Одним із важливих аспектів підготовки вчителя музичного мистецтва до педагогічної діяльності в школі є організація і стимулювання студента до самостійної роботи. Безперечно, що самостійно розвивати і вдосконалювати свій голос може студент, який має відповідну технічну підготовку. Студенти при самостійній роботі не повинні зловживати високою теситурою, невластивим для свого голосу характером звучання, форсуванням звуку, що призводить до

зриву голосу. Як зазначив Д. Люш: “Особливу загрозу для молодого співака створює спів надзвичайно великим звуком і на верхній частині діапазону. Класики вокальної педагогіки Гарсія, Ламперті, Глінка постійно попереджали, що старість і хвороби не погубили стільки голосів, скільки погубило зловживання верхами” [3, 14]. Тож самостійними заняттями співом студенти не повинні зловживати.

Зважаючи на те, що голос вчителя музичного мистецтва є його основним інструментом і він ним постійно користується у класній і позакласній роботі, займається з дітьми різного вікового періоду, він повинен досконало оволодіти творами з шкільного репертуару. Готуючись до занять, вчитель повинен знати вокальні можливості свого голосового апарату. Якщо недостатньо розвинений діапазон, то при легкому систематичному співі з дітьми він розшириться. Старатися не форсувати звуком, співати легко і високопозиційно, слідкувати за інтонацією, аналітично відноситися до звучання свого голосу, вдосконалювати правила голосоутворення, уникати всякого наслідування популярних співаків, а також перед заняттям приводити голосовий апарат в робочий стан.

Успіх вокальної творчості вчителя музичного мистецтва залежатиме від його педагогічної майстерності, культури, художнього смаку, витримки і працездатності. Крім цього вчитель повинен досконало знати методику розвитку дитячого голосу, вікові особливості дитячих голосів, щоб розвивати у дітей правильне звукоутворення і звуковедення, а також враховувати музичні інтереси учнів.

Вокально-педагогічне виховання майбутнього вчителя музичного мистецтва вимагає від викладача дуже тонкої і прискіпливої праці, бо робота вчителя-вокаліста дещо специфічна і відмінна від інших спеціальностей. Заняття з розвитку голосу проводяться індивідуально і вимагають систематичної роботи над вдосконаленням голосу. Навчально-вокальний репертуар підбирається індивідуально, з урахуванням вікових особливостей і можливостей учня.

Вокально-педагогічна творчість має на меті формування певних професійних музичних якостей, які визначають його педагогічну та музичну культуру. Професор Р.П. Скульський писав, що “...організаторсько-педагогічні, дидактичні, перцептивні, комунікативні, сугестивні, гностично-дослідницькі, науково-пізнавальні здібності вкрай необхідні для творчої діяльності вчителя” [7, 79 – 80].

Вокально-педагогічна творчість реалізується через здібності, які постійно формуються і розвивають музичне мислення. Це, зокрема, вокальні здібності, які дають можливість оволодіти вокальним слухом, чисто і позиційно інтонувати хорові партії, вміти голосом показати звукоутворення і звуковедення, слідкувати за чіткою і виразною дикцією. Через виконання вокальних художніх творів проявляються і артистичні здібності вчителя музики. Засобами музичної виразності – міміки, тембру голосу, сили звука і емоцій створюється художній образ.

Таким чином розвивається музично-вокальне мислення, проте слід не забувати, що здібності людей є різні: “Коли кажуть, що люди не рівні між собою, то мають на увазі рівність здібностей або фізичних сил і душевних якостей. Ясна річ, що у цьому розумінні люди не рівні” [7, 81].

Важливою проблемою у підготовці вчителя музики до вокально-педагогічної творчості є формування психологічних якостей особистості вчителя. Формування і розвиток цих якостей дасть можливість майбутньому учителю успішно розв’язувати творчі завдання, які будуть виникати у його повсякденній навчально-виховній праці.

У процесі вокально-методичної підготовки, згідно з сучасними вимогами вищої школи, студент повинен вміти просто і доступно пояснити і продемонструвати роботу голосового апарату і звучання голосу з метою досягнення правильного звукоутворення при навчанні дітей і дорослих, а також потрібно розвивати у студентів навички методичного аналізу учбового матеріалу. Як зазначає у своїй праці Г. Стасько: “Це дозволяє сформувати чітке уявлення еталону звучання голосу, розвивати високий художній смак і сприяти вокально-технічному вдосконаленню студента” [8, 231].

Крім всього викладач з постановки голосу повинен завжди і часто контактувати зі студентом, цікавитися його навчанням, його творчою і науковою діяльністю, його повсякденним життям, щоб розвивати потенційні можливості кожного студента, сформувати грамотного і кваліфікованого вчителя музики і виховати справжнього українського патріота.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитриев Л. Гласные звуки в пении. *Вопросы вокальной педагогики*. Москва, 1962. С. 77.
2. Доронюк В., Сливоцький М. Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики. Івано-Франківськ, 2007. С. 13.
3. Люш Д. Развитие и сохранение певческого голоса. Київ, 1988. С. 14.

4. Микиша М. Практичні основи вокального мистецтва. Київ, 1985. С. 47.

5. Огороднов Д. Музыкально-певческое воспитание детей в общеобразовательной школе. Київ, 1989. С. 20.

6. Ольхов К. Творческие основы дирижерской техники. Ленинград, 1984. С. 137.

7. Скульський Р. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості. Київ, 1987. С. 79–81.

8. Стасько Г. Основи вокальної методики. Голос людини та вокальна робота з ним: монографія [Г. Стасько, О. Шуляр, М. Сливоцький, М. Стефанюк, О. Молодій, М. Попелюк, І. Жеребецька]. Івано-Франківськ, 2010. С. 231.

9. Сухомлинська О. Формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей. *Директор школи*. 2003. № 1. С. 241.

REFERENCES

1. Dmitriev, L. B. (1962). *Glacnyie v penii* [Glacnye in the singing]. *Questions of the vocal pedagogy*. Moscow, p. 77. [in Russian].

2. Doroniuk, V. & Slyvotskyi, M. (2007). *Osnovy vokalno-pedahohichnoi tvorchosti vchytelia muzyky* [The basics of vocal pedagogical creativity a music teacher]. Ivano-Frankivsk, p. 13. [in Ukrainian].

3. Liush, D. (1988). *Razvytye y sokhraneny*

pevcheskoho holosa [Development and the retention of the vocal voice]. Kyiv, p. 14. [in Russian].

4. Mykysha, M. (1985). *Praktychni osnovy vokalnoho mystetstva* [Practical fundamentals of vocal art]. Kyiv, p. 47. [in Ukrainian].

5. Ogorodnov, D. (1989). *Muzykalno-pevcheskoe vospitanie detey v obscheobrazovatelnoy shkole* [The Musical-vocal training of children in the general education school]. Kyiv, p. 20. [in Russian].

6. Olhov, K. (1984). *Tvorcheskie osnovyi dirizherskoy tehniky* [Creative bases of the dirizherskoy technology]. Leningrad, p. 137. [in Russian].

7. Skulskyi, R. P. (1987). *Pidhotovka maibutnix uchyteliv do pedahohichnoi tvorchosti* [Preparing future teachers to teaching creativity]. Kyiv, pp. 79–81. [in Ukrainian].

8. Stasko, H. (2010). *Osnovy vokalnoi metodyky* [The basics of vocal technique]. *Voice and vocal work with him: monograph*. H. Ye. Stasko, O. D. Shuliar, M. Yu. Slyvotskyi, M. P. Stefaniuk, O. R. Molodii, M. V. Popeliuk, I. I. Zhrebetska]. Ivano-Frankivsk: Publishing House of the Carpathian national named V. Stefanyk, p. 231. [in Ukrainian].

9. Sukhomlynska, O. (2003). *Formuvannia dukhovnosti osobystosti na osnovi khrystyianskykh moralnykh tsinnosti* [The formation of the spirituality of personality based on Christian moral values]. *Director of the school*. No. 1, p. 241. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 22.07.2019

“Якщо ти став педагогом, зроби все від тебе залежне, щоб педагогіка, як філософська явище, наука і мистецтво, полюбила тебе, бо саме в цій гармонії народжується свята істина, яка забезпечить нові ідеї, реальні напрями формування особистості, здатної протягом всього свідомого життя оберігати морально-етичні засади в суспільно-економічному і духовному житті нашої держави”.

Олександр Шпак
доктор педагогічних наук, професор

“Сильне бажання чогось навчитися – це вже 50% успіху”.

Дейл Карнегі
американський психолог, педагог

“Якщо ви досягли вершини – піднімайтесь вище”.

Китайська мудрість

“Успіхи науки – діло часу і сміливості розуму”.

Вольтер
французький філософ

